

Vereniging Circulair Friesland
Beleidsaanbevelingen Bouw
Juni 2025

Fryslân: voorloperregio in Europa

Fryslân is de meest circulaire regio van Nederland en Europa.¹ Vereniging Circulair Friesland, met zo'n 185 leden, heeft ambitie om circulaire koploper te blijven. Om dat te bereiken speelt de bouwsector een enorme rol, zowel in de nieuwbouw-, de renovatie- als de gebruikersfase. Achteraan dit document staat meer informatie over onze regio en aanpak.

Als voorloper krijgen we als eerste te maken met wet- en regelgeving die circulaire en biobased bouw belemmert. Daarom hebben we deze beleidsaanbevelingen opgesteld met organisaties uit de hele bouwketen; van woningcorporatie tot installateur, van boer tot aannemer, van opdrachtgever tot leverancier en van architect tot medeoverheid.

De Bouwsector als Kanssector

De bouwsector is namelijk een sector met veel impact, waar de spanning tussen grote maatschappelijke opgaven voelbaar is. Door biobased en circulaire bouw maken we van uitdagingen kansen:

Snelheid door industrialisatie. Door standaardisatie, efficiënte logistiek, versneld ontwerpproces, verlaagde bouwkosten en herhaalbaarheid zorgt industrialisatie voor snellere en goedkopere woningen. Bovendien zijn circulaire principes en biobased materialen bij uitstek geschikt voor industrialisatie.

Snelheid door hergebruik. Gebouwen en gebouwonderdelen die opnieuw worden ingezet of herstemd hoeven niet meer gebouwd te worden, én dit is veel duurzamer dan nieuwbouw. Zo gaan snelheid en circulariteit hand in hand.

Goed voor boeren én bouwers. Het telen van vezelgewassen biedt kansen voor boeren, met nieuwe en meer diverse verdienmodellen en CO₂-opslag en minder stikstofdepositie. In Fryslân trekken boeren en bouwers daarom samen op. Zo ontstaan nieuwe ketens zoals die voor hennep, vlas en lisdodde.

Goed voor klimaat en stikstof. Circulair en biobased bouwen zorgt voor CO₂-afvang, langdurige CO₂-opslag in gebouwen en een lagere uitstoot. Deze voordelen leveren via CO₂-certificaten zelfs geld op. Bovendien zorgt industrialisering voor verlaagde stikstofuitstoot op de bouwlocatie.

---

¹ <https://friesland.circularity-gap.world/>

Toekomstig gegarandeerd drinkwater. Door drinkwater besparende maatregelen, of in ieder geval het voorbereidend leidingwerk hiervoor, voorkomen we overbelasting van de drinkwatervraag, en garanderen we dat drinkwataansluitingen niet de volgende beperkende factor wordt in de woningbouw.

Versnellen Biobased en Circulaire Bouw

Als antwoord op de woningcrisis heeft het Kabinet de doelstelling om tot 2030, 100.000 woningen per jaar te bouwen. Het is ook een kabinetsdoelstelling om minimaal 30% van de nieuwbouwhuizen te bouwen met minimaal 30% biobased materialen.² In 2024 werd 1,2% van de nieuwbouwhuizen gerealiseerd met minstens 30% biobased materiaal.³ Ook andere doelstellingen uit de Nationale Aanpak Biobased Bouwen worden niet gehaald, of nog niet gemeten.

Met deze beleidsaanbevelingen willen we bijdragen aan de verdere opschaling en implementatie van circulaire en biobased bouw, en het op die manier versnellen en betaalbaarheid maken van de woningbouw. De onderstaande punten zijn verder uitgewerkt in de bijgevoegde beleidsaanbevelingen: 'Stimuleren & Harmoniseren', 'Eerlijk Rekenen', 'Normen, Standaarden & Certificeringen' en 'Water'.

Stimuleren & harmoniseren (Beleidsaanbevelingen 1)

1. Stimuleer woningcorporaties om biobased te bouwen via een specifieke investeringsaftrek in de vennootschapsbelasting.
2. Harmoniseer bij wijziging van bouwregelgeving met aankomende EU wet- en regelgeving, zodat het MKB investeringen kan doen waarvoor stabiel beleid nodig is.

Eerlijk rekenen (Beleidsaanbevelingen 2)

3. Waardeer biobased en circulaire bouw eerlijk in rekenmethodieken voor nieuwbouw én renovatie.
4. Energiebesparing en biobased bouw moeten elkaar versterken, in plaats van hinderen.
5. Rekenmodellen moeten sturen op een zo passief (zelfregulerend) mogelijk huis, om kosten te besparen en geen onnodige installaties te verplichten.

---

² <https://open.overheid.nl/documenten/36800f92-e4bc-4d76-b152-073736609290/file>

³ <https://nabb.databank.nl/mosaic/dashboard-nationale-aanpak-biobased-bouwen/burgerlijke-en-utiliteitsbouw>

Normen, Standaarden & Certificeringen (Beleidsaanbevelingen 3)

6. Harmoniseer Europese keurmerken en productgoedkeuringen.
7. Maak circulariteit onderdeel van de bouwvergunningen, bijvoorbeeld door minimumpercentage circulariteit, terugnamegaranties en hergebruik potentieel (losmaakbaarheid).

Water (Beleidsaanbevelingen 4)

8. Stel voorbereidend leidingwerk voor waterrecycling verplicht bij nieuwbouw én grote renovaties.
9. Stel hemelwateropslag en infiltratiebuffers verplicht bij nieuwbouw én grote renovaties, om wateroverlast en waterstress tegen te gaan.
10. Stuur in vergunningen op het verminderen van drinkwatergebruik, om de doelstellingen uit het Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing te kunnen halen.

Circulaire bouw: Stimuleren en Harmoniseren

De bouwsector is een sector met veel impact, waar de spanning tussen grote maatschappelijke opgaven voelbaar is. Nederland heeft de doelstelling voor de bouw van zo'n 100.000 woningen per jaar (900.000 tot 2030 via de Woondeals), om het woonruimte tekort terug te dringen en een fijne woonplek voor iedereen te realiseren. In het Nationaal Programma Biobased Bouw is afgesproken dat 30% van die woningbouwopgave gerealiseerd moet worden met toepassing van minimaal 30% biobased bouwmaterialen. In 2024 werd de biobased doelstelling in enkel 1,2% van de nieuwbouw gehaald.⁴

Uit de praktijk: De Fryske Vezelhennepedeal

Meer dan 20 bouw- en renovatiebedrijven, 5 woningcorporaties en meer dan 110 agrarische partners steken de nek uit, en hebben een deal gesloten met een afnamegarantie om tot 2027 meer dan 1000 woningen te isoleren met vezelhennepisolatie. Op die manier wordt meer dan 1700 ton CO2 vastgelegd en vermeden. Door prijzige goedkeuringen en certificeringen is de meerprijs per woning nu nog ongeveer €1000,-. Samen doet Fryslân daarmee een investering van €1.000.000,- in de toekomstbestendige bouwindustrie.

Gelijk speelveld

De markt voor biobased en circulaire bouw (producten) is nog niet eerlijk. Zo is er sprake van belemmerende wet- en regelgeving, oneerlijke concurrentie met gevestigde belangen en geoptimaliseerde processen, hoge toetredingskosten door verplichte certificeringen. Daarnaast nemen oplopende bedrijven nu het oplossen van kinderziekten voor hun rekening. Daarom moet biobased en circulaire bouw extra worden gestimuleerd.

⁴ <https://nabb.databank.nl/mosaic/dashboard-nationale-aanpak-biobased-bouwen/burgerlijke-en-utiliteitsbouw>

Harmonisering van beleid

Op de Woontop is afgesproken dat wordt ingezet op harmonisering van bouwbeleid. Harmonisering komt de industriële bouwsector ten goede. Echter mag harmonisering nooit betekenen dat het ambitieniveau van circulaire en biobased bouwbeleid achteruitgaat. Daarmee zou het innoverend MKB namelijk worden achtergesteld, zeker gezien impactvolle EU wet- en regelgeving, zoals LEVELS, de Construction Products Regulation en de EPBD-IV.

Beleidsaanbevelingen

1. Neem industrieel vervaardigde biobased woningen op als specifieke opslag in de realisatiestimulans.
2. Overbrug door cofinanciering de onrendabele top van biobased bouwen en stimuleer innovatie, door het instellen van een fonds van €500 miljoen, voor het verkrijgen van typegoedkeuringen, certificeringen en LCA's.
3. Harmoniseer in het geval van beleidswijziging het Nederlands beleid zo snel mogelijk met aangekondigd EU-beleid (zoals LEVELS, COR & EPBD-IV), om beleidsstabiliteit te vergroten en een internationale concurrentiepositie te ontwikkelen.
4. Gebruik bestaande subsidies, zoals binnen het Nationaal Isolatie Programma, om gebruik van biobased bouwproducten te stimuleren.
5. Stel de ISDE-subsidieregeling naast particulieren ook open voor woningcorporaties.
6. Pas de MEER-subsidie rekenmethodiek aan, zodat biobased toepassingen worden gestimuleerd en de toekenning niet meer afhankelijk is van soms overbodige en kostenverhogende installaties.
7. Stimuleer circulair en biobased bouwen door een investeringsaftrek in de vennootschapsbelasting van woningcorporaties.
8. Doe onderzoek naar gezondheidsvoordelen van biobased gebouwen ten opzichte van traditionele gebouwen.
9. Doe onderzoek naar de invloed van fossiele subsidies op de marktontwikkeling biobased en circulaire bouw.
10. Verbied het storten en verbranden van herbruikbare woningelementen.

Circulaire bouw:

BENG en MPG

BENG

De 'Bijna Energieneutrale Gebouwen (BENG) Norm' is sinds 1 januari 2021 van kracht in Nederland. De BENG Norm is bedoeld om de energieprestatie in de gebouwde omgeving te verbeteren. De BENG-eisen zijn onderverdeeld in drie indicatoren:

1. De maximale energiebehoefte in kWh per m² per jaar.
2. Het maximale primair fossiel energiegebruik in kWh per m² per jaar.
3. Het minimale aandeel hernieuwbare energie in procenten.

Probleem BENG:

- De BENG-berekening houdt geen rekening met het type huis. Bijvoorbeeld: Het warmteverlies in een appartement wordt hetzelfde berekend als bij een vrijstaand huis, terwijl het energieverlies anders werkt.
- De BENG-berekening houdt geen rekening met het gebruik in de praktijk. Bijvoorbeeld: in de praktijk is een elektrische kachel in de slaapkamer milieuvriendelijker dan een radiator, wegens het incidentele gebruik. Echter wordt er gerekend met een constante hogere temperatuur waardoor gebruik van radiatoren via de BENG-norm wordt verplicht.
- In de BENG-berekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen (beter isolerend) biobased materiaal en conventioneel isolatiemateriaal.
- Daarmee werkt de BENG onnodig kostenverhogend.

MPG

De MilieuPrestatie Gebouwen (MPG) is een methode om de milieueffecten van bouwmaterialen te berekenen per m² bruto-vloeroppervlakte per jaar. De MPG houdt rekening met de hele levenscyclus van de bouwmaterialen, van productie tot en met sloop en verwerking. Daarbij geldt sinds 2018 een maximale MPG-eis.

Probleem MPG:

- Biobased komt niet altijd goed uit de MPG-berekening. Zo komen stalen en betonnen gebouwen regelmatig beter uit de berekening dan biobased gebouwen, terwijl deze aantoonbaar duurzamer zijn.⁵
- De milieuprestatie wordt berekend per m², in plaats van de absolute milieuprestatie. Daardoor komen villa's beter uit de berekening dan tiny houses.
- De MPG geldt niet voor renovatie.

Combinatie BENG en MPG. Volgens de BENG-norm moeten gebouwen steeds energiezuiniger zijn. Echter, voorkomt de MPG vaak dat er biobased isolatie gebruikt mag worden, terwijl dit in sommige gevallen energiezuinigheid verbetert. Andersom zou de focus moeten zijn om een zo installatie-arm gebouw te maken, en daarna aan te vullen met zo efficiënt mogelijke installaties. Echter wordt dat tegengewerkt door verkeerde rekenregels in de BENG-methodiek

Beleidsaanbevelingen

1. Waardeer biobased eerlijk in rekenmethodieken, door CO₂ opslag in bouwmaterialen mee te rekenen in de MPG, Nationale Milieudatabase en Milieukostenindicator. Daarbij wordt gekeken naar de reële levensduur, waardoor hout niet als 'verbrand' wordt gerekend.
2. Voeg de BENG en MPG samengevoegd tot een integrale duurzaamheidseis zoals de Whole Life Carbon – Global Warming Potential.
3. Stuur in renovatie ook op milieuscore en circulariteit, via een instrument zoals dat de MPG dat voor nieuwbouw doet.
4. Bereken de MPG per woningeenheid, om de daadwerkelijke milieueffecten te weergeven.
5. Geef in de combinatie van MPG en BENG prioriteit aan een zelfregulerende constructie en waarbij daarna pas wordt gekeken naar nodige installaties.

---

⁵ <https://marjetrutten.nl/wp-content/uploads/Woningconcepten-en-hun-prestaties.pdf>

6. Houd in de BENG rekening met het type isolatiemateriaal, en beoordeel based isolatiemateriaal eerlijk in het berekenen van de energiebehoefte, door beoordeling op faseverschuiving en geluidsnormen mee te nemen.
7. Geef in de BENG een meer realistische weergave van de situatie door inachtneming van meer factoren zoals het type woning (bv. warmteverlies woningcomplex versus vrijstaand) en natuurlijke schaduwbronnen.
8. Harmoniseer in het geval van beleidswijziging zo snel mogelijk het Nederlands beleid met aangekondigd EU-beleid (zoals LEVELS, CPR & EPBD-IV), om beleidsstabiliteit te vergroten en een internationale concurrentiepositie te ontwikkelen.

Uit de praktijk: Biobased woning Nieuwehorne

Bij de nieuwbouw van een >80%biobased woning in Nieuwehorne¹ blijkt dat BENG en MPG eisen moeilijk te integreren zijn met biobased bouwmethoden. Dit komt omdat biobased materialen soms een rekenkundig andere milieu-impact of energieprestatie hebben dan traditionele materialen. Bestaande wet- en regelgeving is echter gebaseerd op de inzet van traditionele bouwmaterialen en -methoden. Ook kan bestaande regelgeving leiden tot hogere en onnodige kosten, zoals bij het verplicht installeren van warmte installaties in alle afzonderlijke ruimten. In de praktijk blijkt dit niet nodig door de functionaliteiten van de natuurlijke (isolatie)materialen.

Circulaire bouw:

Normen, Standaarden & Certificeringen

Importereren van materiaal

Verschillende certificeringen, normen en standaarden (zoals LCA, BREEAM, LEED, en het Nederlandse DUBO-keurmerk hebben ieder hun eigen criteria en beoordelingsmethoden. Hoewel andere (EU-)landen ook dergelijke en vergelijkbare systemen hebben, zijn de Nederlandse systemen vaak uniek. Producten, bouwmaterialen en installaties die goedgekeurd zijn, of bepaalde scores behalen in andere (EU-)landen kunnen daar in Nederland niet automatisch rechten aan ontleen.

Echter is voor veel buitenlandse aanbieders en producenten de Nederlandse markt te klein om, vaak dure, testen en goedkeuringen in Nederland rendabel te krijgen. Nederland mist daarom toegang tot veel buitenlandse producten die biobased en circulair bouwen zouden versterken, terwijl deze in andere EU-landen wel zijn goedgekeurd.

Beleidsaanbevelingen

1. Sta Europese keurmerken en productgoedkeuringen voor bouwmaterialen en installaties toe op de Nederlandse markt, de Nationale Milieu Database en BENG, wanneer deze voldoen aan Nederlandse standaarden.
2. Ondersteun het opstellen van een LCA financieel.
3. Stel een minimumpercentage biobased materiaal vast van 70%, voor het productpredicaat 'biobased'.
  - a. Laat dit percentage over tijd toenemen, waarbij rekening gehouden wordt met haalbaarheid in de markt, om zo de transitie te versnellen.
4. Introduceer een label op gebouwniveau voor het massapercentage biobased materiaal.

5. Maak circulariteit onderdeel van bouwvergunningen, bijvoorbeeld via minimumpercentage circulariteit, terugnamegaranties en hergebruik potentie.
6. Zorg dat welstand advies geeft over circulair en biobased bouwen, en dit stimuleert.

Circulaire bouw:

Water

Bijna alle landen, inclusief Nederland, kampen met waterproblemen: te veel, te weinig, of vervuild. Tussen 2016 en 2020 gebruikten Nederlandse huishoudens gemiddeld 130 tot 134 liter drinkwater per persoon per dag. Deze huishoudens waren in 2020 verantwoordelijk voor 74% van het totale drinkwatergebruik.⁶ Het totale verbruik stijgt, als gevolg van economische groei en bevolkingsgroei.

Sommige provincies hebben nu al te maken met drinkwatertekorten en waterbedrijven mogen op meerdere locaties geen nieuwe wateraansluitingen aanleggen.⁷ Daarnaast zullen drinkwater-winputten in de toekomst gesloten worden wegens toenemende verzilting. Het aantal gebieden dat kampt met tekorten neemt toe. Waterbesparende technologieën zoals grijswater- en hemelwatersystemen kunnen een grote bijdrage leveren aan de reductie van drinkwatergebruik.⁸ Dit soort technologieën zijn nodig om het hoofddoel van het Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing van 100 liter per persoon per dag in 2035 te bereiken.⁹

Water-Adaptatie versus Drinkwaterbesparing

Vaak worden maatregelen tegen wateroverlast, en maatregelen voor drinkwaterbesparing met elkaar geassocieerd. Echter staan deze in principe los van elkaar.

Maatregelen tegen wateroverlast bestaan uit hemelwateropslag (buffer met vertraagde afvoer) en een infiltratiesysteem. Maatregelen om drinkwater te besparen bestaan uit het hergebruiken van gezuiverd grijswater of regenwater voor laagwaardige toepassingen zoals wassen en het doorspoelen van het toilet. Het is essentieel dat beide drinkwaterbesparende systemen worden toegepast in combinatie met een buffer- en infiltratiesysteem.

⁶ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-14f0a203faf418b9a401d02bf0ce253d3eae97c6/pdf>

⁷ <https://nos.nl/artikel/2515276-vitens-mogelijk-geen-drinkwateraansluiting-bij-nieuwe-woningen>

⁸ <https://open.overheid.nl/documenten/fdd63490-0688-4caf-b9e1-d9c83d29c68a/file>

⁹ <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-0654c0aee2fc2ada28a98f250b992ea7060863f8/pdf>

Beleidsaanbevelingen

1. Verplicht voorbereidend leidingwerk voor waterrecycling in het Bouwbesluit (Bbl) voor nieuwbouw, én voor renovaties vanaf €50.000,-.
2. Verplicht hemelwateropslag en infiltratiebuffer (naast drinkwaterbesparende systemen) wateroverlast tegen te gaan, voor nieuwbouw én voor renovaties vanaf €50.000,-.
3. Verplicht gebruik van gerecycled grijswater of regenwater voor niet-hoogwaardig gebruik in nieuwbouw, én bij renovaties vanaf €50.000,-
4. Neem in nieuwbouwvergunningen een maximum drinkwatergebruik op per bewoner van max. 80 liter per persoon per dag.
5. Verplicht het grijswater en regenwater-systemen voldoen aan NEN EN16941-1/2 en WB4.7 van NEN 1006, om de volksgezondheid te waarborgen.
6. Stel subsidieregelingen beschikbaar voor woningeigenaren voor hemelwaterinfiltratie waterbesparingsystemen, zoals inclusie van het onderwerp in de MIA\VAMIL-regeling.

Uit de praktijk:

In Vlaanderen zijn al jaren waterbesparende acties verplicht, zoals hemelwateropvang bij nieuw- en verbouw. De 'Hemelwaterverordening' is in 2023 verscherpt, waardoor afwatering, een pompinstallatie en leidingen naar elk toilet en wasmachine verplicht zijn. Het opgevangen hemelwater moet maximaal gebruikt worden voor toiletspoeling, poetswater, wasmachine en tuin. In 2021 lag het waterverbruik in Vlaanderen op 108 liter p.p.p.d.* t.o.v. 128 in Nederland.

Fryslân:

Koploper in de Circulaire Economie

Fryslân is de meest circulaire regio van Nederland en daarmee Europa.¹⁰ De Friese regio met zo'n 185 leden van Vereniging Circulair Friesland heeft ambitie om circulaire koploper te zijn en te blijven. Om dat te bereiken speelt de bouwsector een enorme rol, zowel in de nieuwbouw-, de renovatie- als de gebruikersfase.

De bouwsector is een sector met veel impact, waar de spanning tussen grote maatschappelijke opgaven voelbaar is. Enerzijds heeft Nederland een doelstelling voor de bouw van zo'n 100.000 woningen per jaar (900.000 tot 2030 via de Woondeals), om het woonruimte tekort terug te dringen en een fijne woonplek voor iedereen te realiseren. In Fryslân is de nieuwbouwopgave tot 2030 vastgesteld op 17.720 woningen. Daarnaast ligt er een grote renovatieopgave van 300.000 woningen (waarvan 80.000 sociale huur). Door stijgende gas- en energieprijzen is deze opgave bovendien urgenter geworden. Ook in maatschappelijk vastgoed, bedrijfstvastgoed en utiliteitsgebouwen vindt de komende jaren veel nieuw- en verbouw plaats. Anderzijds liggen er voor 2030 ambitieuze doelstellingen op klimaat (55-60% CO₂-reductie), circulaire economie (50% minder materiaal gebonden milieu-impact) en stikstof (50% minder stikstofuitstoot).

De bouw: van grootvervuiler naar inspiratiebron. In 2030 wil het Rijk 55% minder broeikasgassen uitstoten en 50% minder primaire grondstoffen verbruiken. Ook in Fryslân omarmen we deze doelstellingen en willen we de lat waar mogelijk zelfs hoger leggen. Om hier invulling aan te geven werkt de hele bouwsector - van opdrachtgever tot grondstofverwerker - samen en past zich aan. Dat doen ze binnen het programma 'Fryslân bouwt Circulair'.

Helaas lopen koploper partijen in de biobased en circulaire bouweconomie aan tegen belemmeringen in wet- en regelgeving en normen/standaarden. Ook zijn er onbenutte kansen in wet- en regelgeving en normen/standaarden om de transitie naar een biobased en circulaire bouweconomie te versnellen.

Daarom is er binnen Vereniging Circulair Friesland de Ambitietafel Wet- en Regelgeving. De Ambitietafel Wet- en Regelgeving staat in voortdurend contact met de leden van Vereniging Circulair Friesland en monitort nauwgezet waar lobby op het gebied van wet- en regelgeving gewenst is. Via deze tafel worden kansen en belemmeringen inzichtelijk gemaakt en actie gezet op de invoering en aanpassing van wet- en regelgeving. Deze Beleidsaanbevelingen zijn het resultaat van een inventarisatie onder een groep koplopers onder bouwbedrijven, woningcorporaties, overheden, aannemers, installateurs, architecten en materiaal leveranciers in de biobased en circulaire bouweconomie in Fryslân.

---

¹⁰ <https://friesland.circularity-gap.world/>

Fryslân: voorloperregio in Europa

Vereniging Circulair Friesland zet zich sinds 2016 in om als regio voorloper te zijn in de circulaire economie, en zet daarom volop in om van circulair bouwen de norm te maken. Middels het programma Fryslân Bouwt Circulair werken alle stakeholders samen om deze doelstelling te realiseren. Vanuit de regio ligt de focus daarin specifiek op:

- **Biobased:** we bouwen nieuwe waardeketens waarbij teelt, verwerking en toepassing in de regio plaatsvinden. Hiermee creëren we nieuwe verdienmodellen in de gehele keten, wordt er sterk bij gedragen aan circulaire doelstellingen (CO₂-opslag en minder primaire grondstoffen) en maken we de leefomgeving mooier en gezonder. Opschaling draagt bij aan betaalbaarheid.
- **Watertechnologie:** de Friese economie richt zich op de doorontwikkeling van de watertechnologiesector. Drinkwater wordt steeds schaarser en dat vraagt om gedragsverandering en innovatieve oplossingen. In de regio schalen we deze innovaties op, waarmee we wereldwijd impact maken.
- **Hergebruik:** wat er al is moet gebruikt worden in een circulaire economie. We ondersteunen bij het ontwikkelen van nieuwe businessmodellen, brengen vraag en aanbod bij elkaar en het weghalen van blokkades (zoals certificering).
- **Prefab:** fabrieksmatig woningen produceren zorgt voor een stevige economische impuls, door de verdere ontwikkeling van smart industry. Veel bouwbedrijven maken de stap naar woningfabrieken. Prefab woningen zijn snel beschikbaar, biobased en vaak los maakbaar te produceren.

De Friese doelen:

- In de Friese Woondeals uit 2023 is afgesproken dat de 17.720 nieuwe Friese woningen gebouwd worden met volop aandacht voor circulair, biobased en industrieel
- In 2025 is Fryslân een van de meest circulaire regio's van Europa
- In 2030 realiseren we 55% CO₂-reductie, 50% minder primaire grondstoffen en 50% minder stikstofuitstoot
- In 2050 zijn we 100% circulair
- 30% van de woningen voor tenminste 30% biobased in 2030

